

ОБРАЗЪТ НА УЧЕНИТЕ В БЪЛГАРИЯ – МЕЖДУ ЕНТУСИАЗМА И РЕАЛНОСТТА

1. Въведение

След съветите в Лисабон и Барселона, Европейската комисия и страните-членки организират редица инициативи, насочени към научната общност и увеличаване атрактивността на науката в Европа. Към тях се числят мерки за подпомагане мобилността и кариерата на учените, инициативата „Учените в Европа” и провежданата ежегодно от 2005 г. насам „Нощ на учените”. Целта е да се повиши общественият интерес към учените и тяхната роля в обществото и в ежедневието на хората. По време на „Нощта на учените”, например, учените участват в дискусии и общи забави с различни хора и младежи, представят способности и интереси извън научната област – в сферата на поезията, музиката, спорта и др. Целта на подобни инициативи е да се разруши стереотипът в представата за учените и тяхната професия и те да бъдат възприемани като нормални хора. Друг важен елемент е да се привлекат младите хора към науката.

Дали това е постигнато и какво мислят учените за професията си и младите хора за научната кариера, показва изследване на тема “Признание на българските учени в обществото”, осъществено през юли – октомври 2007 г. от екип на 5 университета: Софийския университет „Св. Климент Охридски” съвместно с Техническия университет - София, Тракийския университет - Стара Загора, Русенския университет „Ангел Кънчев” и Техническия университет - Варна, в рамките на проекта *REGGAE*.

2. Методология и цели на проучването

Целта на изследването е да събере достоверна първична информация за възприемането на професията на учените в обществото, в научните среди и сред младите хора. По-конкретно, проучването се стреми да събере данни относно:

- мнението на обществеността за учените и тяхната професия;
- становището на учените за признанието на тяхната професия в обществото;
- мнението на журналистите за учените;
- ролята на медиите за формиране на имиджа на учените в обществото;
- факторите и условията, които влияят на младите хора при избор на научна кариера.

* <http://www-it.fmi.uni-sofia.bg/reggae/index.html>

** Повече информация можете да намерите в статията на П. Лазарова „Нощ на учените 2007” в сп. „Наука”, бр. 5, 2007, с. 14-18.

Д-р Елисавета Гурова,
Албена Антонова – докторант,
ЦТИО към СУ “Св. Кл. Охридски”

ера.

За да постигне целите си, проучването е осъществено сред преподаватели и студенти от 5 университета, обществеността в 8 града, участващи в проекта *REGGAE*, както и журналисти. Получени са отговори и от хора, прочели за изследването на сайта на проекта *REGGAE** или участвали в „Нощта на учените” 2007* *. Изследването е на базата на въпросник с 5 общи секции, съдържащи въпроси от общ характер, за имиджа на учените в обществото, за учените в Европа, за отражението на професията на учените върху живота на хората, за научната кариера, както и две секции, предназначени съответно само за учени и само за журналисти.

3. Резултати от проучването

Общият брой на респондентите обхваща 207 души от четири града – София, Стара Загора и Русе. Извадката включва 29% учени, 54% студенти, 3% докторанти, 4% журналисти и други – 10%. Разпределението по пол е: 53% жени и 47% мъже, като 56% от респондентите са на възраст между (19-25) години, 28 % - над 45 години. От тях 18% имат докторска степен, 25% са завършили висше образование и 57% - средно образование.

Втората секция е посветена на имиджа на учените в обществото. Интересно е да се отбележи, че 53% от всички респонденти биха желали да бъдат учени, 29% - не са склонни, докато 17% не са уверени. Като причина защо биха искали да бъдат учени, повечето участници изказват мнение, че научната работа е интересна, провокира любопитството и въображението, води до вътрешно удовлетворение. Една от причините за избор на научна кариера са и личните наклонности и интерес към конкретна област на познанието.

Сериозен проблем пред младите хора в България, възпиращ ги да изберат научна кариера, е заплащането на труда на учените, липсата на инфраструктура, както и препятствията пред професионалното израстване. Друг сериозен фактор е и преобладаващото мнение сред младите хора, но и сред самите учени, че те не срещат полагащото им се признание в българското общество (Фигура 1).

Малка част от анкетираните считат, че все пак учените срещат морално признание. Но това явно не е достатъчно да мотивира младите хора у нас.

А иначе, учените се възприемат от всички участници в анкетата като умни и интелигентни (75%), добри теоретици (40%), всестранно развити личности (40%), но преди всичко – възрастни хора (30%).

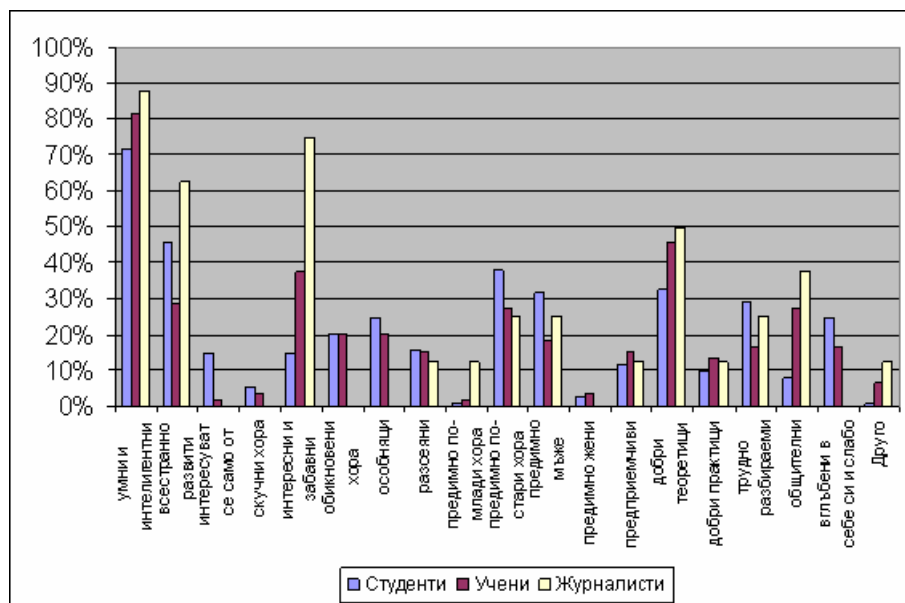
Това, което се шири като становище в Европа за учените (поне по документите на ЕС), че учените са „скучни, отдадени само на науката, разсеяни и особняци“, очевидно не е валидно в голяма степен за България (Фигура 2). От отговорите на младите хора за учените може да се заключи, че на учените „нищо човешко не им е чуждо“. Журналистите също така ги смятат за интересни и забавни хора (над 70%), ерудирани (над 60%) и общителни (около 40%) и в никакъв случай „обикновени“ (0%). Очевидно самите учени са били по-

скромни в самооценката си. Интересно е преобладаващото мнение, че учените са предимно мъже (около 30% от трите групи), особено като се отчете състоянието в България – една от малкото страни с почти равно представяне в професията на двата пола. Все пак учените трябва да обърнат по-сериозно внимание на комуникационните си способности, за да не бъдат оценявани като трудно разбираеми от около 30% от журналистите и младите хора. Практическите наклонности също явно не са широко познати, защото само около 10% от анкетираните ги считат за „добри практики“.

Очевидно голяма част от проблемите не са в самите учени, а в държавните институции, които не подкрепят научните изследвания и науката в достатъчна степен (Фигура 3). Тук и самите учени (63%), и журналистите (75%), и младите хора (50%) са единодушни, че държавата по-скоро не подкрепя учените и науката, за разлика от Европейския съюз (Фигура 4). Младите хора твърдо са убедени, че ЕС оказва подкрепа на науката (59%), като журналистите са по-скептични, а може би на 50% от тях им липсва необходимата информация, за да изразят конкретно мнение. Във всеки случай, данните сочат, че журналистите следят по-добре инициативите на ЕС в областта на науката и иновациите дори и от самите учени (Фигура 5). Оказва се, че най-популярни са финансовите инструменти на ЕС и медийни кампании като „Нощта на учените“, докато въпросите за научната виза, Кодекс за поведение на учените и Хартата за учените са останали по-слабо известни.

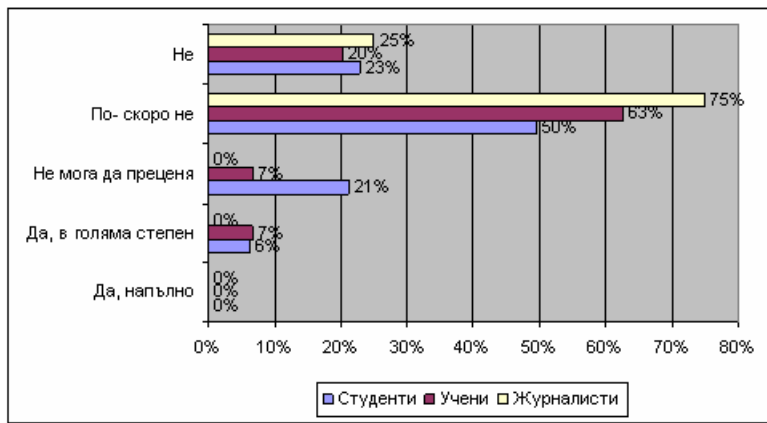
Фигура 1. Признание към учените

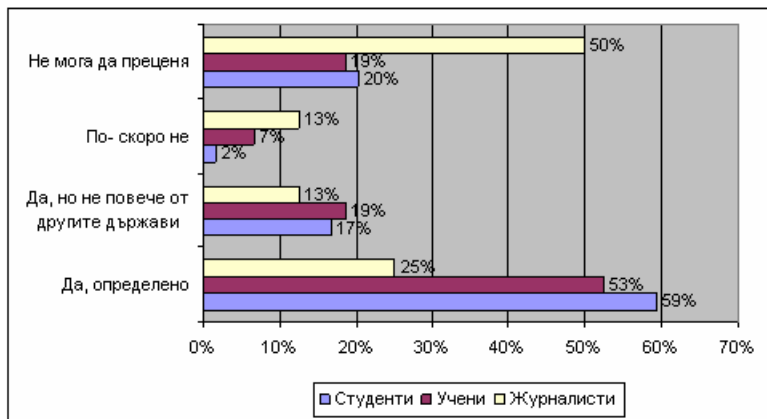
Фигура 2. Какво мислите за учените?

ти.

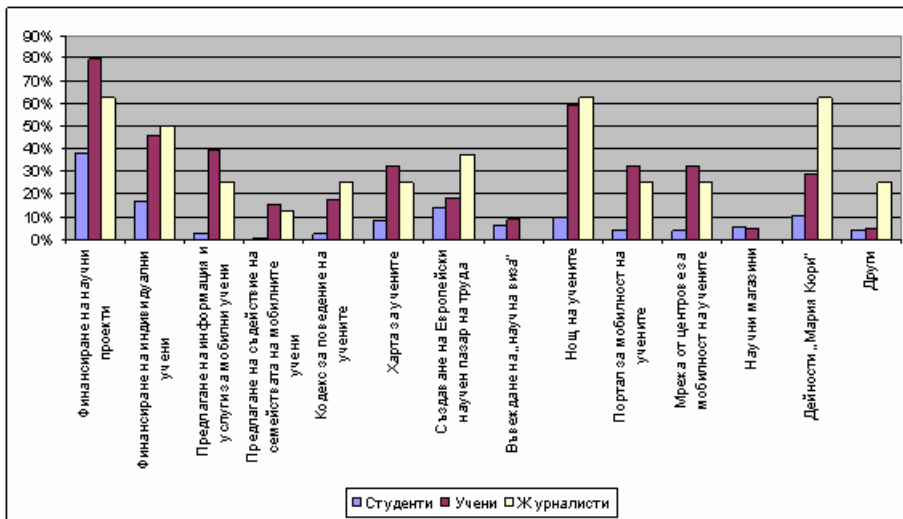
На въпроса „Какво според Вас трябва да се направи, за да бъдат привлечени млади хора за научна кариера?“, и учените, и журналистите са единодушни, че държавата трябва да финансира научните изследвания и да се намали бюрокрацията при професионалното развитие на учените – защита на дисертация и хабилитация. Самите млади хора очевидно се интересуват повече от заплащането на труда им, наличието на добра техническа и научна

Фигура 3. Подкрепа от държавата за наука и учените в България

Фигура 4. Смятате ли, че Европейският съюз подкрепя учените и науката?

Фигура 5. За какви инициативи на ЕС сте чували?

инфраструктура, както и стимули за младите учени (Фигура 6). Бюрократията явно за тях все още не е проблем.

А все пак учените у нас имат принос в редица области на познанието, макар анкетираните да наблягат на приноса в компютърните науки и електрониката (Фигура 7). Очевидно и младите

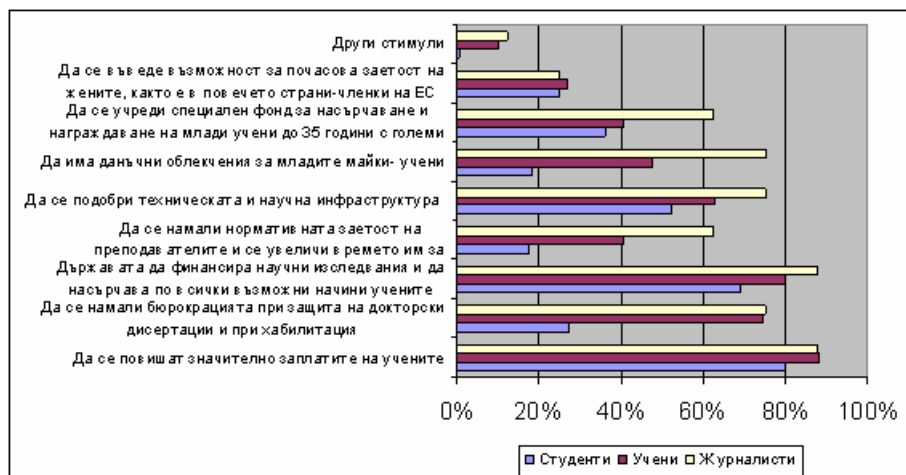
хора, и журналистите имат представа за приноса на българи в редица природонаучни дисциплини, генетиката и биологията. Сред споменатите големи български учени са Джон Атанасов (макар и само с български произход), академик Балевики и академик Димов. И макар науката и учените да не намират нужното признание в обществото, поне техният принос за икономическото и технологичното развитие е известен за респондентите, от които само 5% не го възприемат.

Един от съществените проблеми очевидно е ролята на училищата във формиране на положително отношение към науката у младите хора. За съжаление, проучването показва, че само 5% от анкетираните считат, че училището има някаква роля. Около 36% все пак признават, че има училища, които допринасят за формирането на научна нагласа и интерес у младежите, обаче за 39% - това е много рядко явление, а 12% считат, че училищата в България изобщо нямат подобна функция. Какво препоръчват да се направи? Решенията, които се предлагат,

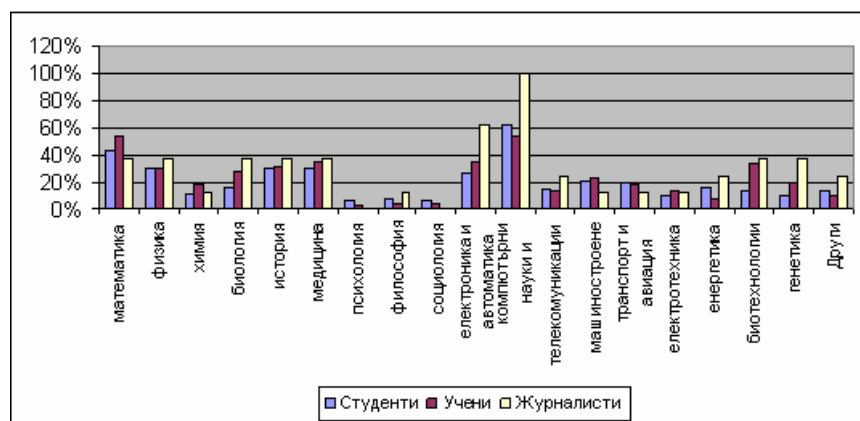
включват по-тясно сътрудничество на училищата с научните институции и университетите, различни инициативи за ученици и учени, осигуряване на интересни материали, нови и по-интересни учебници с променен дизайн и дидактика, повече симулации и експерименти в училище, включване на ученици в научни проекти, и естествено повишаване на квалификацията на учителите.

4. Заключение

Направеното проучване е в унисон с изнесените в медиите напоследък коментари относно липсата на визия и дългосрочна политика за образованието и науката. Това е една много консервативна система, която години наред работи по инерция, но вече все повече започват да излизат

Фигура 6. Фактори за привличане на младите хора към науката

Фигура 7. Области в които българските учени имат съществен принос

на преден план нерешените от години проблеми. Застаряването в научните среди е факт и младите няма с какво да бъдат привлечени и задържани за дълго в науката. Годици наред нашето общество се успокоява със стари лаври и се самозалъгва с успехите на младите хора от олимпиадите по ма-

уважение и място в обществото, за да имат самочувствието на успели хора и да могат с личния си пример да увлекат и младите хора.

Благодарности: Проучването е осъществено в рамките на проекта REGGAE по Седма Рамкова програма на ЕС.

тематика и информатика. Лошото за страната е, че тези младежи заминават да учат в чужбина и често не се връщат. А другите не знаят какво е направил Петър Берон или Марин Дринов, с какво е известен Георги Брандистилков или Александър Балан. „Нощта на учените“ показва детското любопитство и ентузиазъм от срещите с учените, от техните разкази, от експериментите и познавателните игри. Много деца след това казваха, че не са очаквали, че ще им бъде толкова интересно. Но това са няколко часа в годината. А толкова трудно ли е децата да навлязат по-рано в света на науката? И да останат завинаги там. Европа поставя науката и технологиите на преден план и взима реални мерки за реализиране на тези цели. Важно е и в България учени и учители да могат да получат дължимото им признание и

IMAGE OF RESEARCHERS IN BULGARIA – BETWEEN ENTHUSIASM AND REALITY

Elissaveta Gourova, Albena Antonova

Abstract

The paper presents the results of a survey on “Public Recognition of Bulgarian Researchers” carried out within the FP7 project REGGAE. The objective of the survey was to collect a reliable primary data about the public image and the perception of the researchers’ profession, how to raise the public awareness and the attractiveness of the profession.

The paper presents briefly the survey methodology and the results obtained from 207 respondents of 4 Bulgarian cities, comprising researchers, students, journalists and others. More than 57% of the respondents admire the researchers’ profession, and consider researchers as talented, very intelligent and interesting people, devoted to their passion in research. However, researchers are not well recognized in society – for this all respondents are unanimous. The serious problems are due to the lack of support by the government. Besides, the lack of top research infrastructure and good financial stimulus prevent young people to enter this career path. It seems that the lack of a long-term policy and vision for the development of this profession in Bulgaria, and the EU initiatives for researchers, will further contribute to the brain-drain of researchers to other sectors of economy and abroad.